

Κινήματα για το περιβάλλον στην Ελλάδα

Το κίνημα κατά των εξορύξεων στις Σκουριές και κατά της εξόρυξης υδρογονανθράκων

Της Αθηνάς Σκαμπά

Στις «κινητοποιήσεις της Παρασκευής» για την κλιματική αλλαγή, που ήταν τεράστιες σε πολλές χώρες του κόσμου, η Ελλάδα είχε πολύ μικρό μερίδιο. Τόσο στην μαθητική κινητοποίηση όσο και σε αυτήν που επιχειρήθηκε να οργανωθεί σε απογευματινή ώρα στο Σύνταγμα. Πολύ συχνά ακούγεται η κριτική ότι στην Ελλάδα δεν υπάρχει οικολογικό κίνημα, οι Έλληνες δεν ενδιαφέρονται για το περιβάλλον και επίσης συχνά κατηγορείται η Αριστερά ότι δεν ασχολείται με τα περιβαλλοντικά θέματα και ενδιαφέρεται μόνο για οικονομικούς αγώνες. Ο ισχυρισμός δεν είναι αβάσιμος: πράγματι στην Ελλάδα δεν έχουμε περιβαλλοντικές οργανώσεις πανελλαδικής εμβέλειας και μακροχρόνιας δράσης στο χώρο του κινήματος, ούτε οι αριστερές οργανώσεις είχαν και έχουν συστηματική ενασχόληση και δράση σχετική. Στην Ελλάδα δεν υπάρχουν επίσης κόμματα, όπως αυτό των «Πράσινων» στην Γερμανία, που να κερδίζουν σημαντικά εκλογικά ποσοστά με βάση την οικολογική ατζέντα – αν υποθέσουμε ότι αυτό από μόνο του είναι δείκτης κοινωνικής ευαισθησίας για οικολογικά ζητήματα.

Όμως, υπάρχει και η άλλη πλευρά: στην Ελλάδα έχουν υπάρξει κινήματα που έδωσαν σημαντικές μάχες για το περιβάλλον, πολλά, η δε Αριστερά τα στήριξε ή/και υπήρξε στην πρωτοπορία τους.

Από τις μεγάλες διαδηλώσεις στις δεκαετίες του '80 και του '90 για το «νέφος της Αθήνας» και για τα «πυρηνικά», μέχρι τα

ηρωικά και νικηφόρα κινήματα της περιόδου της κρίσης όπως αυτό της Κερατέας για τη χωματερή και των Σκουριών για τις εξορύξεις χρυσού. Αλλά και σήμερα, με μικρότερη μαζικότητα το κίνημα για τις ανεμογεννήτριες στα Άγραφα, η αντίσταση για την κάυση των απορριμμάτων στον Βόλο, το κίνημα για τη χωματερή της Φυλής και οι συλλογικότητες ενάντια στις εξορύξεις υδρογονανθράκων που εξαπλώνονται σιγά – σιγά σε πολλά μέρη της Ελλάδας.

Τα χαρακτηριστικά των περισσότερων από αυτά είναι ότι συσπείρωσαν την πλειονότητα των κατοίκων μιας περιοχής, σε μάχες σκληρές, με ιδιαίτερα έντονη καταστολή, αλλά και με πείσμα και αποφασιστικότητα από την πλευρά των κατοίκων, γιατί οι μάχες για το περιβάλλον είναι μάχες για την ίδια τη βιωσιμότητα μιας περιοχής και των κατοίκων της, μάχες ανθρώπων που καταλαβαίνουν ότι αν χάσουν, τα χάνουν όλα, από την αξία της περιουσίας τους μέχρι την υγεία των παιδιών τους.

Επιλέγουμε να παρουσιάσουμε δύο από αυτά τα κινήματα, το καθένα για διαφορετικούς λόγους. Πρώτο, το κίνημα ενάντια στις εξορύξεις χρυσού στις Σκουριές, γιατί είναι ίσως ο πιο μακροχρόνιος, μαζικός και σκληρός αγώνας για το περιβάλλον, με πολλές μάχες, με νίκες αλλά δυστυχώς με την απειλή ακόμα ανοιχτή. Δεύτερο, τη μάχη ενάντια στις εξορύξεις υδρογονανθράκων, που ξεκινάει τώρα, γιατί είναι η πιο κρίσιμη μάχη που έχουμε μπροστά μας και γιατί αν αναπτυχθεί κίνημα για την κλιματική αλλαγή στην Ελλάδα, η πιο άμεση και σημαντική μάχη που πρέπει να δώσει είναι να σταματήσουν τα σχέδια για εξορύξεις υδρογονανθράκων.

Το κίνημα κατά της εξόρυξης χρυσού στις Σκουριές

Το κίνημα κατά των εξορύξεων χρυσού είναι γνωστό, κυρίως, από τις διαδηλώσεις που γίνονταν στο Δάσος των Σκουριών πριν μερικά χρόνια, ενάντια στα σχέδια της Eldorado Gold. Όμως το

κίνημα ενάντια στις εξορύξεις χρυσού έχει ξεκινήσει στις περιοχές της Χαλκιδικής, αλλά και στη Θράκη, από τη δεκαετία του '80.

Η κρατική εταιρεία ΜΕΤΒΑ, στα τέλη της δεκαετίας του '80, επιχειρεί να κάνει μεταλλεία χρυσού στην Ολυμπιάδα της Χαλκιδικής. Οι κάτοικοι του χωριού, αλλά και των διπλανών, ξεσηκώνονται και τα σχέδια της εταιρείας ματαιώνονται.

Μία δεκαετία αργότερα, το σενάριο ξαναπαίζεται με την καναδική εταιρεία TVX αυτή τη φορά, η οποία επίσης επιχειρεί ξανά την κατασκευή εργοστασίου χρυσού στην Ολυμπιάδα. Ταυτόχρονα άλλες δύο ξένες εταιρείες απέκτησαν μεταλλευτικά δικαιώματα στο Πέραμα της Ροδόπης και στις Σάπες του Έβρου με στόχο την κατασκευή μεταλλείων χρυσού. Το εγχείρημα πέφτει πάνω σε τείχος αντίστασης, από τους κατοίκους της Ολυμπιάδας και των χωριών του Στρυμονικού. Οι μάχες ήταν σκληρές, με σκληρή αστυνόμευση και καταστολή από πλευράς του κράτους, το οποίο είχε επιβάλει αστυνομικό νόμο με απαγόρευση κυκλοφορίας, αύρες εγκατεστημένες στην περιοχή, βαριές ποινές φυλάκισης σε δεκάδες κατοίκους (αθώωθηκαν σε δεύτερο βαθμό). Όλα αυτά το 1997, επί πρωθυπουργίας Κώστα Σημίτη και κυβέρνησης ΠΑΣΟΚ.

Τη λύση έδωσε το 2002 το Συμβούλιο της Επικρατείας, με μια ιστορική απόφαση το σκεπτικό της οποίας ήταν: *«η στάθμιση του προσδοκώμενου οφέλους από το έργο και της επαπειλούμενης βλάβης από την κατασκευή και λειτουργία του είναι πλημμελής και παραβιάζει την αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης».*

Το 2003 η TVX πτωχεύει και τα μεταλλεία περνούν στην εταιρεία «Ελληνικός Χρυσός». Δεν θα αναφερθούμε στο οικονομικό και πολιτικό σκάνδαλο της σύμβασης μεταβίβασης, η οποία προκειμένου να κατοχυρωθεί, κυρώνεται με νόμο από τη Βουλή των Ελλήνων. Αρκεί να αναφέρουμε ότι η Ελλάδα καταδικάστηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για παράνομη ενίσχυση της «Ελληνικός Χρυσός», αφού της πούλησε τα μεταλλεία σε τιμή πολύ κατώτερη της αγοραίας αξίας τους και ταυτόχρονα την απάλλαξε από την υποχρέωση καταβολής φόρου μεταβίβασης.

Το περιβαλλοντικό έγκλημα, όμως και έγκλημα κατά της υγείας και της ζωής των κατοίκων, είναι τεράστιο. Η σύμβαση παραχώρησης δεν αφορά μόνο στα μεταλλεία της Ολυμπιάδας, αλλά αφορά στην παραχώρηση δικαιωμάτων εξόρυξης σε περιοχή συνολικής έκτασης 317.000 στρεμμάτων, το 92% των οποίων είναι παρθένο δάσος. Αυτό συμπεριλαμβάνει 3 μεταλλεία της Ολυμπιάδας, του Στρατωνίου και των Σκουριών. Εκτός από την καταστροφή του δάσους, με την κοπή εκατοντάδων χιλιάδων δέντρων και το άνοιγμα τεράστιων κρατήρων, υπάρχει κάτι ακόμα: τα μεταλλεία της Ολυμπιάδας παράγουν χρυσό ο οποίος βρίσκεται μέσα σε κράμα αρσеноπυρίτη, που περιέχει 11% αρσενικό, γεγονός που καθιστά τη διάσπαση των μετάλλων εξαιρετικά επικίνδυνη και επιβλαβή για την ανθρώπινη υγεία. Η μέθοδος διάσπασης του συμπυκνώματος ονομάζεται «κύνωση» και είναι αυτή που απέρριψε η απόφαση του ΣτΕ το 2002. Σε περιοχές που έχει χρησιμοποιηθεί αυτή η μέθοδος έχουν καταγραφεί θανατηφόρες παθήσεις στους κατοίκους και στο σώμα τους έχει βρεθεί μόλυβδος και αρσενικό. Ακόμα και στις μονάδες επεξεργασίας συμπυκνωμάτων στη Βουλγαρία και την Κίνα δεν δέχονται συμπυκνώματα με ποσοστό αρσενικού άνω του 0,5%.

Ο έλεγχος της «Ελληνικός Χρυσός» περνά σταδιακά στα χέρια καναδικής εταιρείας, η οποία από το 2006 αρχίζει να ξεδιπλώνει τα σχέδιά της για εξορύξεις στη Χαλκιδική, στις οποίες για πρώτη φορά συμπεριλαμβάνεται και το επιφανειακό ορυχείο των Σκουριών. Οι αντιδράσεις αρχίζουν σιγά – σιγά να ξαναφουντώνουν, αυτή τη φορά από το χωριό Μ. Παναγιά το οποίο βρίσκεται κοντά στο μεταλλείο των Σκουριών.

Από το 2011, οπότε ο τότε υπουργός Γ. Παπακωνσταντίνου δίνει την έγκριση στην «Ελληνικός Χρυσός» να προχωρήσει το φαραωνικών διαστάσεων έργο που είχε σχεδιάσει, μπορούμε να πούμε ότι έχει αναπτυχθεί πλέον ένα μαζικό και μαχητικό κίνημα. Επιτροπές αγώνα υπάρχουν σε διάφορα χωριά της περιοχής, που συντονίζονται μεταξύ τους, ενώ το κίνημα έχει απήχηση πανελλαδικά.

Από το 2012, ιδιοκτήτρια των μεταλλίων είναι πλέον η Eldorado

Gold. Από την αρχή ακολουθεί πολιτική σύγκρουσης με τους κατοίκους που αντιδρούν. Στο έργο της αυτό έχει στο πλευρό της από την αρχή την Ελληνική Αστυνομία. Καθώς οι συγκρούσεις συνεχίζονται και κλιμακώνονται, η αστυνομία έχει πλέον εγκατασταθεί στο βουνό και κλιμακώνει την καταστολή – από χρήση χημικών μέχρι και πλαστικές σφαίρες.

Τα συστημικά μέσα ενημέρωσης δεν λένε κουβέντα για όλα αυτά. Παρ' όλη τη μαζικότητα των διαδηλώσεων, ακόμα και στη Θεσσαλονίκη, δεν καλύπτουν ποτέ κανένα γεγονός. Αυτό ανατρέπεται τον Φεβρουάριο του 2013, μετά από εμπρηστική επίθεση που γίνεται από άγνωστους κουκουλοφόρους στο εργοτάξιο των Σκουριών, οπότε οι Σκουριές βρίσκουν θέση καθημερινά στα δελτία ειδήσεων, με τους κατοίκους να παρουσιάζονται πλέον σαν επικίνδυνοι τρομοκράτες και εγκληματίες.

Από τον εμπρησμό και μετά η καταστολή σκληραίνει ακόμα περισσότερο. Κάτοικοι συλλαμβάνονται και κρατούνται για μέρες χωρίς παρουσία δικηγόρου. Συνολικά, περίπου 350 κάτοικοι έχουν κατηγορηθεί για διάφορα ποινικά αδικήματα, διαφορετικής βαρύτητας, μέχρι και για σύσταση εγκληματικής οργάνωσης. Τα στοιχεία είναι αστεία, παρ' όλα αυτά υπάρχουν άνθρωποι που μένουν στη φυλακή για μήνες. Ο κόσμος δεν τρομοκρατείται από την καταστολή, αντιθέτως η κλιμάκωσή της οδηγεί πολύ κόσμο σε όλη την Ελλάδα να δηλώνει ενεργά συμπαράσταση στον αγώνα της Χαλκιδικής. Πολλές επιτροπές αλληλεγγύης συγκροτούνται σε διάφορα μέρη, ενώ το θέμα παίρνει διεθνή διάσταση και προβάλλεται από διεθνή δίκτυα ενημέρωσης.

Η εταιρεία παρανομεί προκλητικά, παραβιάζοντας περιβαλλοντικούς, πολεοδομικούς κ.λπ. νόμους, ενώ η δικαιοσύνη κοιτά από την άλλη πλευρά, παρότι οι κάτοικοι προσφεύγουν, τεκμηριωμένα. Νομοθετούνται από την Ελληνική Βουλή νέες διατάξεις που αίρουν όλα τα εμπόδια στο δρόμο της εταιρείας. Αποκορύφωμα, νέα απόφαση του ΣτΕ το 2013, εντελώς αντίθετη με αυτήν που είχε βγάλει 11 χρόνια πριν, η οποία επιτρέπει ένα έργο πολλαπλάσιων διαστάσεων και πολλαπλάσιων καταστροφικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων από αυτό που απαγόρευσε το 2002.

Το κίνημα κατά των εξορύξεων, όπως και το μεγαλύτερο μέρος του κινήματος που αναπτύχθηκε τότε στην Ελλάδα, επένδυσε πολιτικά στην κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ. Το κόμμα ΣΥΡΙΖΑ συμμετείχε και είχε υποστηρίξει τον αγώνα στις Σκουριές, και το σταμάτημα της επένδυσης ήταν από τις «σημαίες» της προεκλογικής του καμπάνιας στην περιοχή – και όχι μόνο.

Η κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ άλλαξε 3 υπουργούς Περιβάλλοντος. Η Eldorado Gold δήλωνε ότι δεν μπορεί να βγάλει άκρη με τον πρώτο, τον Π. Λαφαζάνη, ο οποίος είχε φτάσει στο σημείο να τους πει: «κάντε μας μήνυση και αν χρειαστεί να σας αποζημιώσουμε, θα σας αποζημιώσουμε». Ο δεύτερος, ο Π. Σκουρλέτης, κατά τη διάρκεια της θητείας του εξέδωσε δύο αποφάσεις, απορρίπτοντας την μελέτη τεχνικών εργασιών ως ανεφάρμοστη, αφού η μελέτη αναφερόταν σε μέθοδο εξόρυξης του χρυσού χωρίς τη χρήση κυανίου (αναφερθήκαμε παραπάνω) χωρίς να αποδεικνύεται ότι αυτό είναι πρακτικά εφικτό. Η πρώτη απόφαση Σκουρλέτη ήταν το 2015, ουσιαστικά σε προεκλογική περίοδο και με την ψήφιση του 3ου μνημονίου σε εκκρεμότητα, και τον ΣΥΡΙΖΑ να «μετράει τα κουκιά του» στη Βουλή. Η εταιρεία την προσέβαλλε δικαστικά και δικαιώθηκε από το ΣτΕ το 2016. Η δεύτερη απόφαση Σκουρλέτη, τον Νοέμβριο του 2016, ακολουθείται από τον ανασχηματισμό και την αντικατάστασή του από το Γ. Σταθάκη, μόλις τρεις μέρες μετά. Από τις πρώτες του ημέρες ως υπουργός Περιβάλλοντος, ο Γιώργος Σταθάκης υπογράφει μία από τις άδειες λειτουργίας της εταιρείας. Ήσσοнос σημασίας η άδεια, αλλά σημαντική ως δείγμα γραφής. Με εκκρεμή στη δικαιοσύνη την προσφυγή κατά της δεύτερης απόφασης Σκουρλέτη, ο Σταθάκης υπέγραψε το 75% των απαιτούμενων αδειών για τη λειτουργία. Σε ανύποπτο χρόνο δε, ο ίδιος ο Αλέξης Τσίπρας, σε συνέντευξή του στον διευθυντή του ρ/ς «Στο κόκκινο», στην παρατήρηση: «Εμείς ήμασταν με τη μία πλευρά, δεν ήμασταν με την άλλη», απαντά: «Ε, αφήστε, ήμασταν με τη μία. Ως κυβέρνηση όμως έχεις ευθύνη να μην οδηγήσεις 5.000 εργαζομένους στην ανεργία, αλλά να βρεις μια λύση», αναφερόμενος στους μεταλλωρύχους που εργάζονταν στα μεταλλεία – τους οποίους κατ' εξακολούθηση είχε χρησιμοποιήσει η εταιρεία ως μοχλό πίεσης.

Με την εκλογή της, η κυβέρνηση του Κυριάκου Μητσοτάκη, από τις πρώτες της εξαγγελίες και στο πλαίσιο της πολιτικής «ενίσχυσης των επενδύσεων», αναγγέλλει τη διευκόλυνση της επένδυσης στη Σκουριές. Άλλος ένας γύρος ξεκινά για τους κατοίκους της Χαλκιδικής. Ένας νέος γύρος, με τις ελπίδες τους διαψευσμένες και το ηθικό τσακισμένο. Αυτό που έδειξε η ιστορία είναι πως προϋπόθεση για να προχωρήσουν οι εξορύξεις χρυσού στη Β. Ελλάδα είναι το τσάκισμα του αγώνα των κατοίκων. Εκεί θα κριθεί και πάλι.

Κίνημα κατά της εξόρυξης υδρογονανθράκων

Το Σαββατοκύριακο 28 και 29 Σεπτεμβρίου πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα η δεύτερη Πανελλήνια συνάντηση πρωτοβουλιών ενάντια στις εξορύξεις υδρογονανθράκων. Τη συνάντηση καλούσαν πρωτοβουλίες από την Αθήνα, την Ήπειρο, την Πελοπόννησο και τα Ιόνια νησιά που έχουν συγκροτηθεί με αφορμή εκτεταμένο σχέδιο παραχώρησης δικαιωμάτων εξόρυξης, σε πολλές περιοχές της Ελλάδας, από το Ελληνικό Δημόσιο σε πετρελαϊκές εταιρείες.

Η ίδια η συνάντηση είχε πολύ μεγάλο ενδιαφέρον, με πληροφορίες και ενημέρωση από διάφορες περιοχές. Συμμετείχε κόσμος από τις πρωτοβουλίες που δραστηριοποιούνται σχετικά, αλλά και συλλογικότητες και οργανώσεις της Αριστεράς και κόσμος του κινήματος. Η συνάντηση κατέληξε σε κάλεσμα για κινητοποίηση την Τρίτη 1 Οκτώβρη, ημέρα κύρωσης από τη Βουλή της σύμβασης παραχώρησης θαλάσσιων περιοχών στο Ιόνιο, τον Κυπαρισσιακό κόλπο, καθώς και δυτικά και νοτιοδυτικά της Κρήτης σε πετρελαϊκές εταιρίες για έρευνα και εξορύξεις υδρογονανθράκων.

Είναι αλήθεια ότι και η συνάντηση και οι κατά τόπους κινητοποιήσεις δεν είχαν τη μαζικότητα που χρειάζεται για να σταματήσει αυτό το σχέδιο. Είναι όμως ένα κίνημα που βρίσκεται στα σπάργανα, ένα κίνημα που πριν απ' όλα έχει μπροστά του ένα τεράστιο έργο ενημέρωσης για θέματα που η πλειονότητα του κόσμου δεν γνωρίζει και δεν υποψιάζεται καν την κρισιμότητά

τους.

Ακόμα όμως και αν δεν γνωρίζει κανείς τις συγκεκριμένες συνέπειες από αυτό το σχέδιο εξορύξεων, και μόνο το γεγονός ότι παγκοσμίως αντιμετωπίζουμε το πρόβλημα της κλιματικής αλλαγής με τραγικές συνέπειες για την ανθρωπότητα και οποιοδήποτε σχέδιο αναστροφής της κατάστασης προϋποθέτει τη γενναία μείωση της χρήσης υδρογονανθράκων, με το χρόνο να μετράει αντίστροφα και πιεστικά, είναι τουλάχιστον εγκληματικό για μια χώρα να επιχειρεί ένα τόσο εκτεταμένο σχέδιο στροφής προς τους υδρογονάνθρακες.

Γι' αυτό είναι σημαντικό να στρέψουμε το βλέμμα μας προς αυτό το κίνημα, καθώς δίνει μια μάχη εξαιρετικά κρίσιμη και ζωτική. Σήμερα έχουν ήδη παραχωρηθεί 60.000 τ. χιλιόμετρα θαλάσσιας έκτασης στο Ιόνιο και την Κρήτη και 17.000 χερσαίας στην Ήπειρο, τη Δυτική Στερεά και τη Δυτική Πελοπόννησο για έρευνα και εξορύξεις πετρελαίου και φυσικού αερίου. Ο αριθμός αυτός θα αυξηθεί άμεσα πολύ περισσότερο.

Το επιχείρημα των υπερασπιστών της «επένδυσης» αυτής είναι η υπόσχεση οικονομικής ευημερίας. Υπόσχονται θέσεις εργασίας, έσοδα για το κράτος και παρουσιάζουν σαν σχεδόν ανύπαρκτους τους κινδύνους. Η πραγματικότητα είναι εντελώς αντίστροφη. Ακόμα κι αν δεν λαμβάναμε υπόψη το περιβαλλοντικό κόστος και μέναμε στα οικονομικά στοιχεία, ο υπολογισμός των κερδών είναι αβέβαιος. Βεβαίως, οι εταιρείες πάνω στο προσδοκώμενο από την επένδυση κέρδος, έχουν ήδη τζογάρει στη χρηματιστηριακή αγορά, πολλαπλασιάζοντας, κατά το γνωστό καταστροφικό τρόπο, την αξία της επένδυσης, εκ των προτέρων.

Στο κόστος της επένδυσης δεν υπολογίζουν το κόστος αποκατάστασης από ενδεχόμενη διαρροή ή ατύχημα, το οποίο έχει μεγαλύτερη πιθανότητα να συμβεί απ' ό,τι έχουν τα κέρδη της επένδυσης. Δεν υπολογίζουν επίσης το κόστος και την απώλεια θέσεων εργασίας από την ολοκληρωτική καταστροφή του τουρισμού και της αλιείας στις περιοχές αυτές για δεκαετίες. Δεν υπολογίζουν το κόστος σε δαπάνες υγείας από τις επιπτώσεις

ενός τέτοιου ατυχήματος σε ανθρώπους και ζώα, το κόστος από τη καταστροφή της γεωργίας.

Βεβαίως, δεν έχουν ασχοληθεί καθόλου με το περιβαλλοντικό κόστος. Οι συνέπειες στα τοπικά, γύρω από την εξόρυξη οικοσυστήματα θα είναι άμεσες και σίγουρες – μιλάμε για πλήρη καταστροφή και εξαφάνιση. Σίγουρη επίσης είναι η αύξηση της σεισμικότητας της περιοχής – μοιάζει σχεδόν παράλογο να επιλέγει κανείς να κάνει ακόμα και έρευνες σε μια χώρα σεισμογενή, πολύ περισσότερο δε στην περιοχή του Ιονίου που είναι από τις πιο σεισμογενείς της Ελλάδας και έχει ήδη βιώσει δύσκολους σεισμούς.

Οι πετρελαϊκές εταιρείες έχουν τεράστια συμφέροντα από τις εξορύξεις πετρελαίου. Για τους κατοίκους, όμως, μιας περιοχής στην οποία γίνεται μια τέτοια επένδυση ποτέ δεν υπήρξε όφελος. Αρκεί να ρίξει κανείς μια ματιά στις πετρελαιοπαραγωγές χώρες για να διαπιστώσει ότι το βιοτικό επίπεδο των ανθρώπων κάθε άλλο παρά καλό είναι. Αντιθέτως, αυτό που ζουν ξανά και ξανά κάτοικοι τέτοιων περιοχών είναι η υποβάθμιση του βιοτικού τους επιπέδου, οι ανταγωνισμοί συμφερόντων και οι πόλεμοι. Κανένας λαός τέτοιων χωρών δεν είναι πλούσιος ούτε ευημερεί. Οι υποσχέσεις για οικονομική ευημερία αφορούν μόνο τις τσέπες τους. Ήδη οι εξορύξεις στην Ανατολική Μεσόγειο οξύνουν τους ανταγωνισμούς στην περιοχή, υπερ-θερμαίνοντας την ένταση μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας.

Είναι εξάλλου στο DNA του καπιταλισμού να συσσωρεύει κέρδη για τους λίγους και να φορτώνει τις ζημιές στην κοινωνία ολόκληρη. Το κόστος που πληρώνουμε μετριέται με τη φτώχεια μας, αλλά καμιά φορά δυστυχώς και με τις ίδιες τις ζωές μας.